

**СЕМАНТИЧНА СПЕЦИФІКА ТА КОМУНІКАТИВНИЙ
ПОТЕНЦІАЛ НІМЕЦЬКИХ ПАРЕМІЙ
З ЧИСЛІВНИКОВИМ КОМПОНЕНТОМ**

DOI: <https://doi.org/10.12958/2227-2631-2026-1-53-49-61>

Наталія Юган,

доктор філологічних наук, доцент,

професор кафедри літературознавства і східної філології

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6845-6731>

Стаття присвячена комплексному аналізу семантичної структури та особливостей функціонування німецьких паремій, що містять числівниковий компонент, у комунікативному аспекті. Актуальність дослідження зумовлена роллю числа як когнітивного інструменту в міжкультурній комунікації та необхідністю зіставлення німецьких числових кодів з українським паремійним фондом, підбору адекватних аналогів і коментуванню специфічних лінгвокультурних смислів для українського реципієнта.

Автором детально проаналізовано семантичний діапазон чисел *один, два, три, сім, дев'ять, сорок* та гіперболічних одиниць (*сто, тисяча, мільйон*), виявлено їхнє біблійне, міфологічне та етнокультурне підґрунтя в німецькій мовній картині світу. Встановлено нерівномірність представлення різних груп числівників у паремійному фонді: домінування кількісних одиниць пояснюється їхньою високою здатністю до антропоцентричного переосмислення дійсності. Порядкові числівники при цьому тяжіють до дидактичного впорядкування дій, тоді як дробові значення практично витіснені з пареміології через їхню абстрактну математичну специфіку. У роботі обґрунтовано, що числівник у складі паремії піддається глибокій десемантизації, трансформуючись у символ, метафору або оцінний квантифікатор.

У живому мовленні числівникова паремія функціонує як потужний прагматичний маркер. Німецькі паремії з числівниковим компонентом є складними ментальними структурами, які диференціюють навколишній світ за допомогою лінгвістичної квантитативності. Число у паремії перестає бути інструментом лічби й стає інструментом оцінки, що дозволяє мовцеві лаконічно й експресивно кодувати складні соціальні та психологічні явища, адаптуючи абстрактні математичні поняття до потреб повсякденного спілкування.

Особливу увагу в статті приділено комунікативному потенціалу німецьких числівникових паремій. Виокремлено та схарактеризовано їхні ключові функції в живому мовленні: інтенсифікацію та емоційну гіперболізацію висловлювання, конденсацію смислу (економію мовленнєвих зусиль), регулятивно-дидактичний вплив на реципієнта, а також створення іронічного підтексту. Результати дослідження

підтверджують, що числівникові паремії є динамічними прагматичними маркерами, які дозволяють мовцеві лаконічно й експресивно кодувати складні соціальні явища, структурувати міжособистісну взаємодію та надавати мовленню філософської глибини.

Ключові слова: паремія, німецька мова, числівниковий компонент, семантика, комунікативний аспект, прагматичний маркер, лінгвокультурологія.

Yuhan Nataliia. Semantic specificity and communicative potential of German paraemias with a numerical component

The article is devoted to a comprehensive analysis of the semantic structure and functional features of German paremias containing a numerical component from a communicative perspective. The study's relevance is determined by the cognitive role of number in intercultural communication and the practical necessity of comprehensively comparing German numerical codes with their corresponding Ukrainian paremiological equivalents.

The author provides a detailed analysis of the semantic range of the numbers «one», «two», «three», «seven», «nine», «forty» and hyperbolic units (100, 1000, million), revealing their biblical, mythological, and ethnocultural foundations within the German linguistic world-view. The dominance of cardinal numbers is explained by their high capacity for anthropocentric reinterpretation of reality. The paper substantiates that a numeral within a paremia undergoes deep desemantization, transforming into a symbol, a metaphor, or an evaluative quantifier.

Their key functions in live speech are identified and characterized: intensification and emotional hyperbole of the utterance, condensation of meaning, regulative and didactic impact on the recipient, and the creation of ironic subtext. The paremias are dynamic pragmatic markers that allow the speaker to concisely and expressively encode complex social phenomena, structure interpersonal interaction, and provide speech with philosophical depth.

Keywords: paremia, German language, numerical component, semantics, communicative aspect, pragmatic marker, linguoculturology.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)



Вступ. Сучасна лінгвістична парадигма характеризується посиленням інтересом до вивчення взаємозв'язку мови, мислення та культури. Особливе місце у цьому процесі посідають фразеологізми та паремії – стійкі мовні одиниці, що акумулюють багатовіковий досвід народу. Німецький паремійний фонд, багатий на числівникові

компоненти, відображає специфіку квантитативного сприйняття світу, де число виступає не лише показником кількості, а й носієм символічного та оцінного значень. Дослідження семантичних та комунікативних особливостей таких одиниць, а також пошук стратегій їхнього адекватного відтворення в перекладі є необхідним для глибшого розуміння механізмів міжкультурної комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання лінгвістичного статусу та семантичної наповненості паремій посідає чільне місце в сучасній германістиці. Теоретичне підґрунтя для вивчення стійких одиниць німецької мови було закладено у фундаментальних працях В. Фляйшера (Fleischer, 1997), який проаналізував структурно-семантичні особливості фразеологізмів сучасної німецької мови, визначивши в першу чергу закономірності їхнього формування та функціонування. Продовженням цих розвідок є праця Г. Бургера (Burger, 2015), чия сучасна класифікація фразеологічного складу мови дозволяє чітко розмежувати паремії за ступенем їхньої ідіоматичності та функціональної спрямованості.

Окрему увагу в сучасній германістиці приділено вивченню синтаксичної та прагматичної природи паремій. Зокрема, Г.-Г. Люгер класифікує паремії як «фразеологізми зі статусом речення» (*satzwertige Phraseologismen*) (Lüger, 1999, S. 45). Дослідник наголошує, що, на відміну від компонентних ідіом, паремії з числівниковим компонентом мають завершену граматичну структуру та здатні самостійно оформлювати цілісний комунікативний акт (Lüger, 1999, S. 112–115).

Конкретизуючи підхід Г.-Г. Люгера, відзначаємо, що такі одиниці функціонують як мікротексти, які не потребують додаткового вербального контексту для розкриття свого значення. У межах нашого дослідження це означає, що числівник у таких структурах автоматично набуває статусу логічного центру висловлювання. За Люгером, паремії виконують функцію «формульних мовленнєвих актів» (Lüger, 1999, S. 71), де число стає ключем до пресупозиції (попереднього знання), що дозволяє мовцеві апелювати до колективного досвіду без розлогих пояснень. Загалом синтаксична самодостатність паремій, яку відзначає вчений, безпосередньо сприяє реалізації функції економії мовленнєвих зусиль у реальній комунікації.

Найвагоміший внесок у розвиток світової та німецької пареміології зробив В. Мідер. У своїх розвідках він зміщує фокус з теоретичної лінгвістики на функціональний та соціолінгвістичний аналіз мовних одиниць, розглядаючи прислів'я як засіб вербалізації повсякденного досвіду народу (*Ausdruck der Alltagserfahrung*) (Mieder, 1992; Mieder, 1995). Дослідник наголошує на тому, що паремії є життєздатними одиницями дискурсу, які постійно адаптуються до потреб мовців.

Вивчення символічного та етнокультурного потенціалу чисел у складі паремій потребує звернення до праць Л. Рьохріха.

Його багатотомний лексикон вважають найбільш авторитетним джерелом для тлумачення походження та культурної символіки пареміологічних одиниць, що дозволяє розкрити їхню глибинну семантику (Röhrich, 2003). Метафоричну природу та образність фразеологізмів та паремій також ґрунтовно дослідила К. Пальм, акцентуючи увагу на когнітивних механізмах переосмислення кількісних значень паремій з числівниковим компонентом (Palm, 1995).

Прикладна площина дослідження, пов'язана з пошуком міжмовних відповідників та проблемами відтворення німецької фразеології українською мовою, базується на лексикографічних здобутках І. Баранцева. Його німецько-український фразеологічний словник залишається ключовим джерелом для компаративного аналізу, оскільки містить багатий матеріал для вивчення стратегій перекладу паремій (Баранцев, 1969). У нашій розвідці ми також звертаємося до збірок німецьких прислів'їв та приказок, упорядкованих Н. Бойко та Ю. Лісняком для українських дослідників та читачів (Бойко, 2008; Німецькі прислів'я та приказки, 1976).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри наявність ґрунтовних праць, присвячених німецькій фразеології та пареміології загалом, питання системного аналізу семантичної групи паремій із числівниковим компонентом у поєднанні з їхнім комунікативним потенціалом залишається недостатньо висвітленим у вітчизняній германістиці. Зокрема, потребує деталізації аспект функціонально-семантичної адаптації цих одиниць для українськомовного реципієнта.

У цій статті вперше було не лише здійснено цілісну вибірку та класифікацію німецьких числівникових паремій, а й проведено їхнє лінгвокультурологічне зіставлення з українським мовним досвідом. Окрему увагу приділено коментуванню специфічних німецьких числових кодів, для яких підібрано адекватні українські паремійні аналоги, що дозволило розкрити спільні та відмінні риси в квантитативному сприйнятті світу обома народами.

Мета роботи полягає у виявленні семантичних особливостей німецьких паремій із числівниковим компонентом та визначенні специфіки їхнього функціонування в сучасному німецькомовному дискурсі з урахуванням комунікативно-прагматичного аспекту.

Завдання дослідження:

1. Здійснити вибірку німецьких паремій із компонентом-числівником та класифікувати їх за граматичними й семантичними групами.

2. Проаналізувати символічне значення чисел та їхню десемантизацію у складі німецьких паремійних одиниць.

3. Визначити основні комунікативні функції числівникових паремій та механізми їхнього впливу на реципієнта в процесі спілкування.

Для досягнення поставленої мети використано комплекс методів дослідження: описовий метод (для інвентаризації та класифікації фактичного матеріалу); лінгвокультурологічний аналіз (для розкриття символічного та сакрального підґрунтя чисел у складі фразеологізму і паремії); прагматичний аналіз (для визначення функціонального навантаження паремій у комунікативних ситуаціях).

Виклад основного змісту. Значну роль у семантиці німецьких прислів'їв та приказок відіграють числівники. Числівником (*das Numerales, das Zahlwort*) називають повнозначну частину мову, що об'єднує слова, які позначають абстрактні числа, кількість предметів або їхній порядок при лічбі, виражаючи категоріальне граматичне значення квантитативності (кількості).

За значенням числівники поділяють на три основні групи:

1. Кількісні (*Kardinalzahlen, Grundzahlen*), що позначають кількість предметів або абстрактні числа (наприклад, *drei, fünfzig, siebenhundertdreißig*);

2. Дробові (*Bruchzahlen*), які вказують на частини цілого (*drei Viertel, (ein) Hundertstel*), поєднання цілих чисел із дробовими (*zweieinhalb*), а також десяткові значення (*fünf Komma drei*);

3. Порядкові (*Ordinalzahlen, Ordnungszahlen*), що визначають місце або порядок однорідних предметів при лічбі (наприклад, *der erste, vierte, zwölfte, fünfundzwanzigste*).

Проте не всі зазначені групи числівників представлені в німецькому паремійному фонді рівномірно. Найбільшу частотність демонструють кількісні числівники, що зумовлено їхньою здатністю до метафоричного переосмислення та символізації базових квантитативних понять. Порядкові числівники частіше виконують дидактичну функцію, вказуючи на часову або ієрархічну послідовність дій, тоді як дробові числівники функціонують у пареміях епізодично, що пояснюють їхньою вузькоспеціальною математичною семантикою, менш придатною для образного народного мовлення.

Перше місце в ієрархії числівникових компонентів німецьких паремій посідає числівник *один (eins)*. У семантичній структурі прислів'їв та приказок він виступає складним символом, що втілює діалектичну опозицію: з одного боку, це цілісність, унікальність та вихідна точка будь-якого процесу, з іншого, – недостатність, слабкість або самотність.

Семантика початку та першого кроку яскраво виражена у пареміях, що описують генезис певної дії, наприклад, у відомому вислові «*Aller Anfang ist schwer*» («*Кожен початок важкий*») компонент «*Aller*» («*кожен*») функціонально наближається до значення «перший», позначаючи труднощі, що супроводжують одиничний старт будь-якої справи.

Іншим важливим аспектом є семантика винятковості та закономірності. Паремія «*Einmal ist keinmal*» («*Один раз – це ні разу*»)

використовується у комунікації для виправдання поодинокі помилки або, навпаки, для підкреслення того, що лише одиничний випадок не може вважатися сталою тенденцією. Тут число *один* виступає маркером випадковості, яка протиставляється системності.

Водночас числівник *один* часто маркує безсилля індивіда перед масою або важливість соціальної єдності. Це знаходить своє відображення у паремії «*Einer ist keiner*» («Один – це ніхто»). У цьому контексті число *один* набуває негативної конотації недостатності, акцентуючи увагу на тому, що одиничне зусилля без підтримки спільноти не має вагомого значення. Отже, числівник *eins* у німецькій пареміології функціонує як амбівалентний квантифікатор, що задає координати відліку людського досвіду – від абсолютної унікальності до соціальної ізоляції.

Наступним за частотністю вживання у німецькому паремійному фонді є числівник *два* (*zwei*), який поширений у мовленні німецької спільноти значно частіше, ніж число *три*. Його семантичний спектр охоплює широке коло додаткових значень: від гармонійного партнерства та подвоєння інтелектуального ресурсу – «*Zwei Köpfe sind besser als einer*» («Дві голови кращі за одну»), до непереборного конфлікту інтересів. Останній аспект яскраво ілюструє паремія «*Zwei Köche verderben den Brei*» («Два кухарі зіпсують кашу»; український еквівалент: «Де сім няньок, там дитя без ока»), де числовий компонент вказує на те, що навіть мінімальний надмір виконавців веде до негативного результату.

У комунікативному аспекті числівник *два* (*zwei*) часто маркує ситуацію складного вибору або природної обмеженості людських ресурсів. Це простежується у виразі «*Man kann nicht auf zwei Hochzeiten gleichzeitig tanzen*» («Не можна танцювати на двох весіллях одночасно»), де це число виступає символом неможливості розпорошення уваги між двома важливими подіями. Окрім того, *два* функціонує як інтенсифікатор успішної дії, що демонструє паремія «*Zwei Fliegen mit einer Klappe schlagen*» («Убити двох мух одним ударом»; український відповідник: «Вбити двох зайців одним пострілом»), де кількісний показник подвоює прагматичний ефект досягнутого результату.

Числівник *три* (*drei*) посідає особливе місце в німецькій лінгвокультурі, що зумовлено глибоким корінням християнської традиції (Свята Трійця) та магичною роллю числа в усній народній творчості. Це число часто фігурує в казках братів Грімм, як-от «*Die drei Brüder*» («Три брати») або «*Die drei Federn*» («Три пір'їни»). У німецькому казковому фольклорі воно маркує необхідну кількість спроб або персонажів для досягнення мети.

У паремійному фонді числівник *три* символізує завершеність та удачу. Найбільш репрезентативною є паремія «*Aller guten Dinge sind drei*» («Всіх хороших речей має бути три»; український відповідник: «Бог трійцю любить»), яка в комунікації слугує стимулом до третьої,

вирішальної спроби. Водночас *три* може виступати і маркером елементарних знань або простоти, як у іронічному вислові: «*Nicht bis drei zählen können*» («Не вміти порахувати до трьох»), що вживається для характеристики людини з обмеженими інтелектуальними здібностями.

Також число *три* вказує на межу терпіння або втручання, що зафіксовано в застереженні «*Wenn sich zwei Hunde raufen, soll der dritte sich nicht einmischen*» («Коли двоє псів гризуться, третій не повинен втручатися»), де *третій* маркує зайву, небажану сторону в конфлікті двох.

Не менш репрезентативним у німецькій пареміології є числівник *сім* (*sieben*). Завдяки широкому розповсюдженню в міфології, релігії та народних повір'ях, число «сім» набуло статусу сакрального маркера, що втілює ідею повноти, завершеності, а подекуди – магічного хаосу або тривалого випробування.

Семантика сімки в німецьких пареміях часто має біблійне та міфологічне підґрунтя. Так, вираз «*Im siebenten Himmel sein*» («Бути на сьомому небі») позначає стан найвищого щастя, а паремія «*Die sieben fetten Jahre und die sieben mageren Jahre*» («Сім жирних та сім худих років») відсилає до біблійного сюжету про чергування періодів достатку та злиднів. У казках братів Грімм число *сім* виступає обов'язковим кількісним атрибутом персонажів, як-от: у творах «*Die sieben Schwaben*» («Сім швабів»), «*Der Wolf und die sieben Geißlein*» («Вовк і семеро козенят») або «*Die sieben Raben*» («Сім воронів»).

У комунікації числівник *сім* часто використовують для позначення неосяжної сукупності або повноти майна. Яскравим прикладом функціонування сімки є фразеологізована паремія «*Seine sieben Sachen raschen*» («Пакувати свої сім речей»; український відповідник: «збирати свої манатки»). Тут число *сім* символізує весь наявний скарб людини, незалежно від його реальної кількості. Водночас це число може маркувати абсолютну незрозумілість явища, як у виразі «*Ein Buch mit sieben Siegeln*» («Книга за сімома печатками»), що вживається для характеристики вкрай складних або таємних справ.

Важливою особливістю сімки є її здатність виступати в ролі інтенсифікатора з негативною конотацією. Число *сім* часто асоціюється з тривалими невдачами або складним характером: «*Wenn Sie einen Spiegel zerbrechen, dann haben Sie sieben Jahre Pech*» («Якщо розіб'єте дзеркало – матимете сім років нещастя»); «*Man macht Gesicht wie sieben Tage Regenwetter*» («Мати вираз обличчя, як сім днів дощової погоди»; український відповідник: «дивитися бурєю» або «кислий як оцет»); «*Böse Sieben*» («Зла сімка») – іронічне найменування сварливої жінки.

Крім того, числівник *сім* може виступати першим компонентом складних слів, підсилюючи їхнє значення, наприклад: «*er ist ein Siebenschläfer*» («він – соня / сонько», буквально: «той, хто спить сім разів / годин»). У дидактичному аспекті сімка вказує на нерівність

сприйняття часу: «Für den Fleißigen hat die Woche sieben Heute, für den Faulen сім Morgen» («Для старанного тиждень має сім «сьогодні», для лінивого – сім «завтра»), де це число підкреслює циклічність і повноту тижневого циклу.

Числівник *дев'ять* (*neun*) у німецькому паремійному фонді функціонує як похідне від сакральної трійки (*тричі по три*), що значно посилює його магічне та символічне значення. Якщо число *три* вказує на завершеність, то дев'ятка маркує максимально можливу межу, граничну міру якості або стану, за якою наступає надмірність або іронічне переосмислення.

У семантиці паремій *дев'ять* часто позначає екстремально високий ступінь ознаки, який межує з фальшем або іронією. Це яскраво ілюструє вираз «Ein neunguter Mensch» («На дев'ять разів добра людина»), що вживається іронічно щодо особи, яка надмірно намагається здаватися кращою, ніж вона є насправді. Тут числовий компонент вказує на «передозування» доброчесності.

Комунікативний аспект дев'ятки часто пов'язаний із вираженням сильних емоцій, таких як здивування, переляк або сум'яття. Стійкий вигук «Ach du grüne Neun!» («Ох ти ж зелена дев'ятка!»); український відповідник: «Оце так-так!» або «Матінко рідна!») не має прямого логічного зв'язку з математичним числом, а виступає прагматичним ідіоматичним маркером несподіванки.

Крім того, число *дев'ять* тісно пов'язане з німецькою спортивною культурою (кегельбаном). Вигук «Alle neune!» («Усі дев'ять!») у комунікації став символом абсолютного тріумфу та успіху. При перекладі українською мовою цей компонент зазвичай піддається дечисловізації, замінюючись на ідіоми «У саме яблучко!» або «Одним махом усіх побивахом», оскільки в українській мовній свідомості число *дев'ять* не має закріпленої асоціації з перемогою чи максимальною точністю.

Окрему семантичну групу в німецькій пареміології становить числівник *сорок* (*vierzig*). Його функціонування в мові має глибоке біблійне коріння (40 днів посту Христа, 40 років блукання євреїв у пустелі), що зумовило закріплення за цим числом значень тривалого терміну, серйозного випробування або переломного етапу.

У сучасних німецьких пареміях *сорок* найчастіше виступає маркером життєвої зрілості та психологічного рубежу. Це відображено у популярному вислові «Mit vierzig Jahren fängt das Leben erst an» («У сорок років життя тільки починається»); український відповідник: «У сорок років – другий розквіт»), де число *сорок* маркує перехід від молодості до усвідомленого досвіду.

Водночас вислів *сорок років* у німецькій мовній картині світу сприймається як вагомий здобуток, що потребує значних зусиль для осмислення свого життя. Метафоричне порівняння «Vierzig Jahre sind ein gewaltiger Berg» («Сорок років – це могутня гора») підкреслює

складність пройденого шляху та висоту досягнутого соціального або кар'єрного статусу.

Комунікативний аспект використання цього числа часто пов'язаний із дидактикою та філософським осмисленням часу. На відміну від динамічних *двійки* чи *трійки*, *сорок* задає масштабну часову перспективу, вказуючи на сталість та завершеність певного життєвого циклу.

При перекладі паремій із числом *сорок* важливо враховувати прагматичний контекст. Якщо в німецькій традиції це число частіше асоціюється з розквітом сил та «другим диханням», то в українському культурному просторі воно іноді несе на собі відбиток межі (через релігійні асоціації з поминальним циклом). Тому перекладач має ретельно обирати лексичне оточення, щоб не спотворити позитивну конотацію німецької паремії.

Завершальну групу числових компонентів у німецькій пареміології становлять числівники *сто* (*hundert*), *тисяча* (*tausend*) та *мільйон* (*Million*). У структурі прислів'їв та приказок ці одиниці практично повністю втрачають свою математичну точність і переходять у розряд метафор нескінченності, позначаючи щось неосяжне, надзвичайно тривале або вічне. Характерною структурною рисою таких паремій є вживання числівників у самостійній функції (без супроводу іменника), що перетворює їх на чисті символи кількості.

Числівник *hundert* у комунікації зазвичай маркує високий ступінь повторюваності або часову дистанцію. Історичним підґрунтям такої семантики є середньовічна формула вигнання – «*Hundert Jahre und ein Tag*» («*Сто років і один день*»), де число *сто* означало 'назавжди'. У пареміях, як-от: «*Hundert Jahre sind nicht tausend*» («*Сто років – це не тисяча*»), підкреслюється плинність часу та відносність людського життя порівняно з вічністю.

Числівник *tausend* функціонує як маркер неосяжної, гіперболізованої кількості. Це виражається як в етикетних формулах ввічливості – «*Tausend Dank!*» («*Тисяча подяк!*»), так і в когнітивних пареміях, що описують складність світу: «*Auf tausend Fragen eine Antwort wissen*» («*Знати одну відповідь на тисячу питань*»). Навіть там, де число не назване прямо, воно присутнє імпліцитно через грошові одиниці, як у виразі «*Wer den Pfennig nicht ehrt, ist des Talers nicht wert*» («*Хто не шанує пфеніга, не вартий і талера*»), де талер символізує велику сукупність дрібних часток.

Найсучаснішим компонентом цієї групи є числівник *Million*. У німецьких пареміях він символізує або неймовірне багатство, або виняткову рідкість об'єкта серед величезної маси. Вираз «*Einer unter Millionen*» («*Один на мільйон*») у комунікативному акті слугує для підкреслення унікальності особистості, створюючи контраст між одиничним «Я» та неосяжним соціумом.

Отже, використання гіперболічних чисел у пареміях дозволяє мовцеві вийти за межі конкретної лічби та надати висловлюванню максимальної емоційної виразності та філософської глибини.

Комунікативний аспект дослідження німецьких паремій із числівниковим компонентом є найбільш динамічним, оскільки він розкриває механізми трансформації статичної мовної одиниці у живий прагматичний інструмент. У реальному акті комунікації числівник остаточно втрачає свою первинну денотативну функцію (лічбу) і стає прагматичним маркером, що вказує на ставлення мовця до предмета розмови. На підставі проведеного аналізу нами виокремлено такі ключові комунікативні функції:

1. Функція інтенсифікації та емоційної гіперболізації. У живому мовленні числівники часто вживають не задля точності, а для створення ефекту «масштабування» емоції. Це допомагає мовцеві експресивно висловити своє ставлення – від захоплення до повного несприйняття. Використання числа *один* у контексті заперечення підкреслює абсолютну недостатність або нікчемність об'єкта (низьку інтенсивність (маркер мізерності)). Наприклад, вираз «*Nicht einen Pfennig wert sein*» («*Не вартувати жодного пфеніга*») має на меті не оцінку вартості, а повне комунікативне знецінення предмета чи особи. Використання гіперболічних числівників (100, 1000) маркує роздратування, втому або емоційне виснаження від повторюваності подій (висока інтенсивність (маркер надмірності)). Фраза «*Das habe ich dir schon hundertmal gesagt!*» («*Я казав тобі це вже сто разів!*») використовує число *сто* як мовленнєвий підсилювач (інтенсифікатор), що акцентує на марності попередніх комунікативних спроб.

2. Функція економії мовленнєвих зусиль (конденсація смислу). Використання числівникової паремії дозволяє мовцю замінити розлоге пояснення складної ситуації однією місткою формулою. Це створює яскравий візуальний образ, який миттєво зчитується реципієнтом. Замість того, щоб детально описувати неефективність спроб встигнути всюди одночасно, німецький мовець використовує паремію «*Man kann nicht auf zwei Hochzeiten gleichzeitig tanzen*» («*Не можна танцювати на двох весіллях одночасно*»). Число *два* тут виступає логічним лімітатором, що раціоналізує комунікацію та робить її більш переконливою.

3. Регулятивна та дидактична функції. Паремії з числами часто виступають засобом соціального регулювання та встановлення порядку. Числівники в таких випадках задають ієрархію дій або часову послідовність, наприклад, паремія «*Erst die Arbeit, dann das Spiel*» («*Спочатку робота, потім гра*»), де кількісні та порядкові відношення імпліцитно задають «правильний» алгоритм поведінки. Використання таких одиниць дозволяє мовцеві апелювати до загальноприйнятої мудрості, пом'якшуючи прямий наказ або повчання.

4. Функція створення іронічного підтексту. Числівники стають потужним інструментом іронії та сарказму, коли вони вступають у суперечність із реальним станом речей. Магічні або «високі» числа часто використовують для висміювання обмеженості, наприклад, характеристика особи «*Er kann do drei zählen*» («Він може порахувати до трьох») у комунікації сприймається як завуальована образа, що натякає на інтелектуальну недостатність.

Вираз «*Eine böse Sieben*» («Зла сімка») використовує сакральне число «сім» для створення стилістичного контрасту, що підсилює негативну характеристику особи (сварливої жінки) через невідповідність числа і його традиційно позитивного магічного забарвлення.

Висновки й перспективи подальших розвідок. Числівник у складі паремії зазнає глибокої десемантизації. Він втрачає свою первинну функцію точного кількісного показника і перетворюється на складний когнітивний символ або метафоричний квантифікатор. Квантитативні ознаки в паремійному контексті заміщуються якісними характеристиками, де число маркує не математичну величину, а філософські та побутові категорії: початок, завершеність, винятковість, соціальну єдність або конфлікт.

Аналіз паремійного фонду засвідчив домінування кількісних числівників над порядковими та дробовими. Це зумовлено їхньою високою здатністю до метафоризації та антропоцентричною природою мовлення, де базові числа слугують координатами для інтерпретації життєвого досвіду. Порядкові числівники при цьому тяжіють до дидактичного впорядкування дій, тоді як дробові значення практично витіснені з пареміології через їхню абстрактну математичну специфіку.

У ході дослідження було виявлено, що семантика числівникових компонентів у німецьких пареміях базується на синтезі біблійної традиції, міфологічного спадку та етнокультурних реалій. Числа в пареміологічних одиницях виступають носіями сакральних значень та магічних підтекстів, що дозволяє їм функціонувати як маркери часових рубежів, життєвих циклів та морально-етичних норм. Особливу роль при цьому відіграють гіперболічні числівники, які в паремійному дискурсі стають метафорами нескінченності та емоційного максимуму.

У живому мовленні числівникова паремія функціонує як потужний прагматичний маркер. Вона виконує низку ключових функцій: інтенсифікує висловлювання (від повного знецінення до емоційного підсилення), сприяє економії мовленнєвих зусиль через конденсацію змісту, регулює поведінку співрозмовника через дидактичні настанови та слугує інструментом іронічного переосмислення дійсності.

Німецькі паремії з числівниковим компонентом є складними ментальними структурами, які диференціюють навколишній світ за допомогою лінгвістичної квантитативності. Число у паремії перестає бути інструментом лічби й стає інструментом оцінки, що дозволяє мовцеві лаконічно й експресивно кодувати складні соціальні та

психологічні явища, адаптуючи абстрактні математичні поняття до потреб повсякденного спілкування.

Науковий пошук у межах обраної проблематики відкриває значний потенціал для подальшого вивчення компаративного та перекладознавчого аспектів функціонування числівникових паремій. Пріоритетним напрямом майбутніх досліджень є детальне розроблення стратегій відтворення німецьких числових кодів в українськомовному дискурсі.

Література

- Burger, H. (2015). *Phraseologie: Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. 5., neu bearb. und erw. Aufl. Berlin : Erich Schmidt. 248 S.
- Fleischer, W. (1997). *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. 2., durchges. und erg. Aufl. Tübingen : Niemeyer. 299 S. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110947625>
- Lüger, H.-H. (1999). *Satzwertige Phraseologismen: Eine Einführung*. Tübingen : Narr. 313 S.
- Mieder, W. (1995). *Deutsche Redensarten, Sprichwörter und Phraseme*. Berlin : Schmidt. 232 S.
- Mieder, W. (1992). *Sprichwort – Ausdruck der Alltagserfahrung*. Bern : Peter Lang. 297 S.
- Palm, C. (1995). *Phraseologie: Eine Einführung*. Tübingen : Narr. 130 S.
- Röhrich, L. (2003). *Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten*. 5 Bände. Freiburg : Herder. 7425 S.

Джерела

- Баранцев, І. В. (1969). *Німецько-український фразеологічний словник*. Київ : Радянська школа. 1056 с.
- Бойко, Н. В. (2008). *Німецькі прислів'я та приказки = Deutsche Sprichwörter und Sprichwörtliche Redensarten : навчальний посібник*. Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г. 304 с.
- Німецькі прислів'я та приказки* (1976). Упорядк. та перекл. з нім. Ю. Лісняк. Київ : Вид-во художньої літератури «Дніпро». (Мудрість народна. Збірник шістнадцятий).

References

- Burger, H. (2015). *Phraseologie: Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. 5., neu bearb. und erw. Aufl. Berlin: Erich Schmidt [in German].
- Fleischer, W. (1997). *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. 2., durchges. und erg. Aufl. Tübingen: Niemeyer. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110947625> [in German].
- Lüger, H.-H. (1999). *Satzwertige Phraseologismen: Eine Einführung*. Tübingen: Narr [in German].
- Mieder, W. (1995). *Deutsche Redensarten, Sprichwörter und Phraseme*. Berlin: Schmidt [in German].

- Mieder, W. (1992). Sprichwort – Ausdruck der Alltagserfahrung. Bern: Peter Lang [in German].
- Palm, C. (1995). Phraseologie: Eine Einführung. Tübingen: Narr [in German].
- Röhrich, L. (2003). Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten. 5 Bände. Freiburg: Herder [in German].

Dzherela

- Barantsev, I. V. (1969). Nimetsko-ukrainskyi frazeolohichnyi slovnyk [German-Ukrainian phraseological dictionary]. Kyiv: Radianska shkola [in Ukrainian].
- Boiko, N. V. (2008). Nimetski pryslivia ta prykazky = Deutsche Sprichwörter und Sprichwörtliche Redensarten [German proverbs and sayings = Deutsche Sprichwörter und Sprichwörtliche Redensarten]. Kamianets-Podilskyi: Zvoleiko D. H. [in Ukrainian].
- Nimetski pryslivia ta prykazky [German proverbs and sayings]. (1976). Uporiadk. ta perekl. z nim. Yu. Lisniak. Kyiv: Vyd-vo khudozhnoi literatury «Dnipro». (Mudrist narodna. Zbirnyk shistnadtsiatyi) [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 18.01.2026 р.

Прийнято до друку 15.03.2026 р.

Рецензент – доктор філол. наук, проф. Глуховцева К. Д.

Дата публікації статті: 10.05.2026 р.